

Örök mozgásban

Beszélgetés Faludi Ádámmal

Faludi Ádám – saját bevallása szerint – magát az irodalom betyárai, az irodalom szájharmonikásai közé sorolja. Ő a magyar néger, ahogyan írták róla. Egy mélyrepülőgép, független, házon belül lódörgő törvényen kívüli. Egy ember, aki nem lett hűtlen ahhoz a kölyökhöz, aki az életet álmolta neki. Aki se betörni, se becsellengeni nem igazán szándékozott az irodalomba. De legalább tudja, hogy a tehén nem kék, mi fán terem a gyümölcs, és a szerszámoknak melyik a nyele és mit lehet velük művelni. Az interjúban megelevenedik egyedülálló élete, amely az évek alatt nem változott: „káromkodok vagy fütyörészek.”

– *Kérlek, mesélj először a kezde-
tekről, családról, gyerekkorodról!*

– Ahogyan gyarapszik a múltam és jobban látom az összefüggéseket, az elődök, előzmények jelentősége egyre nyilvánvalóbbá válik, de nem azért, mert a közhelyszótárban e témakörnél az áll, hogy ezek életünk meghatározó elemei. Azt vettem észre, hogy az én esetemben fontosabb szerep jut a kezdeti időknek és körülményeknek, mint az általában szokásos. Úgy rendeződött mára a gondolkodásom, hogy minden esemény, függetlenül attól, mikor történt, azonos energiával, intenzitással létezik bennem. Az ismétlődéseket persze kirostálta az emlékezet takarítója, de a jelzőkarók maradtak, még ha látzólag egészen apró, mellékesnek tűnő esetekre, vagy elképzelésekre emlékeztetnek is ezek. Nem lehetek eléggé hálás emiatt, hiszen bármikor gondolkodhatom a hároméves fejemmel, de a harminchárom vagy a hatvan évessel is. Egy olyan magán-galaxisban tölthetem a napjaimat, amelyikben minden tapasztalatom, tanult dolgom egyszerre van jelen, és egyidejűleg működik. Bármerre indulhatok el az ismeretlen irányába, nem tévedhetek el, csupán tévedhetek, de ezt hamarosan észreveszem, mert az én kedves kis galaktikám minden képviselője jól láthatóan teljes egyetértésben rajtam vigad: – Ennyi év után még képes ilyen melléfogásra!

Csak megjegyez mindent, de nem tanul semmit!

Lehet, hogy az ilyesmi egyáltalán nem különleges állapot, csakhogy nem tudhatom, más hogyan is áll mindezzel. Tehát nem valami legendaképző szándék vezet, hanem jelenlétem megértetésének szándéka, amennyiben ez fontos valakinek.

– *A Faludi írói név, a családja ágai hogyan kapcsolódnak egymáshoz?*

– Ladányi Mihály, a nem halványuló költészetet ránk hagyó, de sajnálatosan halványuló emlékezetű költő keresztelt át, mondván, ne küszködjek a nevem elfogadtatásával, túl sok energiát vesztegetnék rá. Jobban tudta nálam, beleegyeztem. Szüleim, Freisinger Ede és Feili Lujza 1950-ben házasodtak össze, és házassági évfordulójuk egy éves előnyét rendületlenül tartják a születésnapommal szemben azóta is. Mi más kívánhatnék azon kívül, hogy ez, ameddig csak lehetséges, maradjon is így.

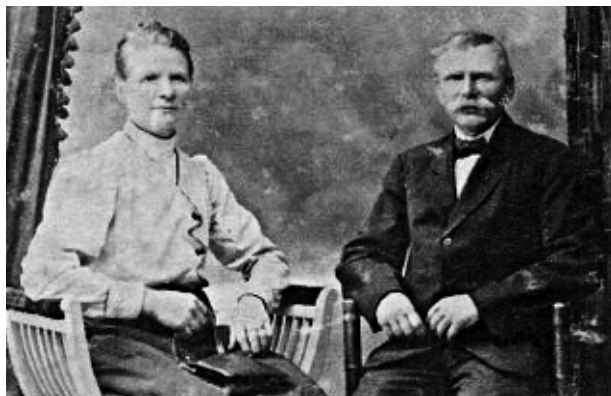
A nevem nem éppen magyar hangzása magyar életet, magyar gondolkodást takar. Feltehetően szász iparos ősök lehetnek a Freisinger elődök között. Bár Arad mellett a simándi temetőben megtalálván Georg Freisinger sírkövét, a szorgos mester-lét mellé egyebeket is hozzá tudtam kapcsolni az elbeszélések nyomán. A kaland bizsergető érzésének, a lázadás hamu alatt mindig izzó parázsának jelenlétét. Georg Freisinger –

három gyermek, köztük nagyapám apja – Simánd bábaasszonyának férjura egy napon minden különösebb előzmény nélkül hajóra szállt és aztán semmiféle hírt nem lehetett róla hallani hosszú évekig. A családi legendárium szerint egy évtizeddel később visszatért az Újvilágból, mondván, addig azért dolgozott, hogy összejöjjen a visszaútra való.

Két fia közül leendő egyetlen nagyapám, Ádám, szabómester lett. Amikor már önállóan dolgozhatott, üzletet nyitott (Felsőgalla 1947-től Tatabánya része). Ennek az üzletnek folyamatos fejlődését megtörte, majd a létezését is elsöpörte a háború. Az igazi csapást azonban feleségének, Csonka Kiss Juliannának elvesztése okozta. Apámat a háború – hasonló korú (tizenéves) fiútársaival – Passauig sodorta, ahonnan különféle kalandozásokat követően hazagyalogolt Felsőgallára. Se család, se otthon nem várta, az is kétséges volt, hogy a remény valaha is feltámasztható-e halottaiból.

– *Édesanyád családja?*

Édesanyám apja, Feili Béla, ifjabb éveiben zsoké volt, majd felhagyva a versenyzéssel megházasodott. Elvette egyetlen nagyanyámat – az egyetlen jelző használata itt sem ok nélküli –, Csillag Juliannát, aki Aba község közelében egy földműves család birtokán született és élt. A tatabányai Mésztelepre költözve kezdték meg

Penczer Borbála a simándi bábaasszony és Georg Freisinger

közös életüket, és itt lett Feili Bélából gyári dolgozó. A cementgyárban cementégetőként töltött el huszonkét évet, majd váratlanul, negyvenkilenc éves korában elhunyt. Édesanyám tizenhat éves volt akkor.

Korábban Felsőgallán a család nyitott egy textilkereskedést abban az utcában, ahol Freisinger Ádám szabó-sága is működött. A hely megválasztása nem számított különlegességnek, hiszen ez volt a település üzleti utcája, a továbbiak miatt azonban – nem csak az én leendő sorsomra tekintettel – megnő a jelentősége.

Az Aba melletti szülői ház – ma tanyának mondanánk – közelében vásároltak földet és építettek házat édesanyám szülei. Azt tervezték, hogy a cementgyári nyugdíj utáni években majd itt élnek és gazdálkodnak. Az akkori szabályok szerint

Csillag Julianna, Feili Béla és édesanyám

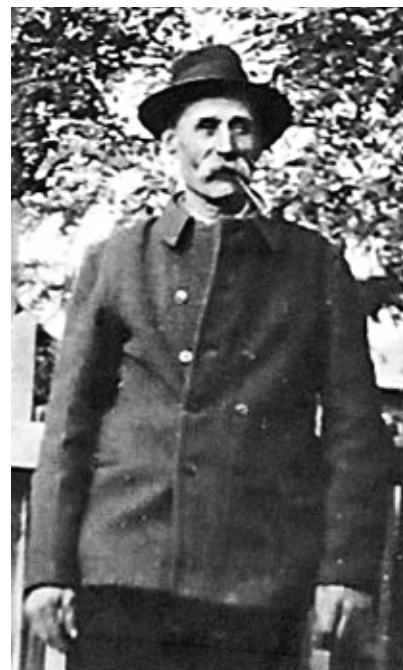
ehhez még három év kellett volna, de ez az idő nem jöhetett el.

Egyetlen nagyanyám szülei, tehát anyai ágon a dédszüleim – Csillag Imre és Kovács Katalin – szép kort értek meg, ismerem őket. Csillag Imre, a Papa, szép

szál, nagy bajszú, nagy természetű ember volt, katonaidejét a Burgban (Bécsben) töltötte palotaőrként. Kiapadhatatlan mesélőkedve révén sokan kedvelték, ismerték is sokfelé. Engem különösen elkápráztattak a foghúzási módszereiről szóló beszámolók. Vonatütközőre vagy ajtókilincsre kötött cukorspárga, elszántság, és visszaút nincs, magyarázta. Természetesen akadtak nem kis számban olyan történetei is, amelyek nem érintették az öngyógyítás területét. A visszaútra vonatkozó megállapítása azonban minden időben megfellebbezhetetlennek bizonyult. Felesége, a Mama pedig a nyitott kis ablakon berepülő énekesmadarakat – az asztalon szedegették a morzsákat – megfogta és beletette őket a harisnyájába, ha tudott a jövelemlről. Amikor négy-öt évesen néha nyáridőben megérkeztem – jól ismertem a járást a környék földjein és dűlőútjain –, kosaramban –, kosaramban a nagyanyám főzte ebéddel, akkor egyenként kiszedte a harisnyából őket és elmagyarázta, hogy miféle madárka lapul a kezében. Aztán széttárta az ujjait, és a madár kirepült az aprócska ablakon.

A házuk – a Papa és a Mama háza – akkor már csak egyetlen vályogfalú szobából állt, a többi letarolták a tanokok, többnyire T34-esek, hiszen ez volt a Székesfehérvár bevételéért folyó harcok frontvonala.

– Ha Katica nénéd a németeknek főzött ebédet, akkor azt biztosan az oroszok ették meg – mesélte nagyanyám, amikor az előrenyomulásvisszavonulás helyi örületére emlékezett.

Csillag Imre, a Papa

– *Az egyetlen nagyszülők kifejezést többször is használod. Hogyan is alakult ki ez a sajátos helyzet?*

– Édesapám apja és édesanyám anyja, miután párjukat mindketten elvesztették, úgy döntöttek a háborút követő igencsak kilátástalan és zavaros helyzetben, hogy házasságot kötnek, ami meg is történt. Így találkozott édesapám édesanyámmal és kezdeti barátságukból később szerelem kerekedett. Én ezt utóbb nagyon helyénvalónak tartottam, ami talán azt is jelenti, hogy az életemre nincs különösebb panaszom.

Leendő nagyszüleim a házasságkötés után nem sokkal, 1950-ben abba a háború által alaposan helyben-

hagyott házba költöztek, amelyik a cementgyári nyugdíj békés éveinek kellett volna, hogy otthont adjon. Így lett nekem egyetlen nagyapám, és egyetlen nagyanyám, akikkel kilenc hónapos koromat követően életem első hét esztendejének legjavát töltöttem, majd később az iskolás évek minden szünetét is. Bodakajtor-Felsőszentiván és Aba között a 63-as út mentén, egy kilenc házból álló közösségben. Hogy miért is kerültem abba a védett és különös világba? Talán azért, hogy majd egyszer elmesélhessem, hogy milyen is volt, talán azért, hogy azzá válhassak, aki lettem, talán azért, mert a körülmények miatt ez látszott a legésszerűbb, mindenki javát legjobban szolgáló megoldásnak. Ez az időszak jelenik meg a *Hogyan teremtettem a világot* címmel a tavalyi Könyvhétre a Széphalom Könyvműhelynél megjelent kötetemben. A történetfürtök alapját ezek az idők adják.

Honosítási kísérletek történtek, de nem jártak sikerrel. Megpróbáltak óvodába járni, egy napig bírtam, aztán soha többé nem voltam hajlandó visszamenni. – A kuglibábút nyalogatják, és azt mondják fagy. Azt sem tudom, mi az – háborogtam, aztán mehettem haza nagyanyámékhoz. Olykor édesanyám bevitt az irodájába, ott jól éreztem magamat. Ültem asztalának legalsó fiókjában, rajzolgattam, és hallgattam a mérnökök *raportját* – amolyan reggeli eligazítás –, és megcsodálhattam a nekem hozott gépkatatrészeket. De a honvágy mindig hamar érkezett, és én mentem vissza a gabonaföldjeimhez, akácfáimhoz, házi és mezei állatsegregetemhez és soha nem vágyakoztam el onnan. Miért is kellett volna? Egy bevált, bejáratott erkölcsi és gaz-

dasági rendszer, egy lényegében önálló világ működött akkor még ott önnön törvényszerűségei, hagyományai szerint. A saját pályáján keringett a mindenségben, bár minden lakója tisztában volt azzal, hogy hamarosan mindennek vége lesz. Ez a világ elég sokáig bírta a nyomást, mert ide később tudtak csak utat vágatni a Vörös Október Hullagvár kihelyezett tagozatának kisebb-nagyobb hatalmú helytartói. Jóval később indult meg a tönkretétele, mint a szem előtt lévőknél. A Népi Demokratikus Idiotizmus mérge fokozatosan szívódott fel a maradék ország testében, az Évszázad Kannibálja – ahogyan a hetvenes években Lennon Sztálint nevezte – nem lehetett jelen egyszerre minden bekötőútnál.

Azért mondtam el mindezt ilyen részletesen, mert az első évek tapasztalataim, érzéseim, tudásam alapul ma is a világrendem. Hangsúlyoznám, hogy alapul, mert a falakat már én raktam és rakom rá, mondjuk így: a

*Freisinger Ádám, Csonka Kiss Julianna és gyermekeik
(Az idősebb fiú az édesapám)*

egy zenekarban. Ez visz tovább, ha működik, és akkor is, ha nem, mert túl sokat piszkálgattam a biztosítókat a teremtő kapcsolószekrényében. Ez a képlet lehet személyes, de az egyenlete egyáltalán nem ismeretlen. Ady szavait idézve erről: „Néha olyan fegyverszünetet tart a lelke, hogy a halál és temető valósággal csataterék hozzá mérve”. Ilyen a természetem, egyszer túl jól mennek a dolgok, aztán Zorba nevetése hallik; nézzétek csak, milyen gyönyörű összeomlás!

– *Újra elértek számodra a hatvanas évek, ahogyan nemrég mondtad, az elsőket is átélheted. Hogyan teltek, mit aadtak, mit vittek?*

– Az aranyidők ekkor véget értek. Azt hittem, átmenetileg, de ilyen kategória nem létezik, minden mindig véglegesen válto-

Egyetlen nagyanyám és nagyapám gyerekeikkel (György, Lujza, Ede)

napok hordalékából. Épülhet az alapokra bármi, a lényeg megmarad. Ez a gépház, az erőmű, vagy olyasmi, mint az egymással együttműködni remekül tudó ritmusszekció tagjai

zódik, amikor változik, csak akkor ezt még nem tudtam. Tatabányán kezdem iskolába járni. Az első év különösen katasztrofális volt, semmiféle tapasztalat nem állt mögöttem az

Szüleim, Freisinger Ede és Feili Lujza
1950 februárjában...

ilyen módon szervezett közösségi együttlétről. Számomra értelmetlen cselekedetek szövevénye volt mindaz, amivel találkoztam. A viselkedés, a fegyelmi viszonyok az én alapvetően természetes és praktikus ismereteimtől távolabb álltak, mint a kannás borhamisítvány a sokputtonyos aszútól. Elég gyorsan kiépíttem az önálló államalakulatomat a megfelelő működési mechanizmusokkal, al- és felépítményekkel, védelmi rendszerrel. Mondhattak nekem bármit, látszólag megfelelttem inkább, és így elkerülhettem a makacskodók megtörésére kitalált idomítási eljárásokat. Azért tettem így, mert a környezetem ennek örült. Olykor azonban én sem bírtam, így aztán sikeres kitörési kísérleteket hajtottam végre, majd afféle rablólovag módjára visszavonultam a váramba. A gépház tudta a dolgát, nem maradtam hajtóművek és energia nélkül.

Így navigáltam be magamat a hatvanas évekbe, és azok kellős közepén pedig a középiskolába. Ez a középiskola a székesfehérvári Ságvári Endre Gép-és Híradásipari Technikum volt, annak is a híradásipari tagozata. Újra kellett kezdenem mindent a közössé-

gi ügymenet dolgában – idegenként ellenséges területen –, két évem rá is ment, de a második kettő már egy megállás nélkül üzemelő vidámpark volt. Humán érdeklődés, reál tárgyak, műszaki világ, de nem bántam meg. Főiskoláim hasonlóképp ingadoztak két világ között; előbb műszaki végzettség Dunaújvárosban, majd utána a magyartanári Egerben. Ellentétes irányú ismereteim ellenére sikerült a működőképességemet fenntartanom, és ez a későbbiek során egyre egyszerűbben ment.

Szerencsére az a burok, amelyet kiépíthetett mindenki, engem is óvott. Kezdetben csak a közvetlen környezet rombolásától, aztán a fennálló Népi Demokratikus Idiotizmus szolgálatától is. Apró saját világokat építettünk magunk köré, amelyekben tiltott dolgokkal lehetett foglalkozni. Olyan tiltott dolgokkal, amelyek a szerencsésebb csillagzat alatt születetteknek egyáltalán nem voltak tiltottak. Szent gondolat szabadság, Szabad Európa, szabad művészet, Kondor Béla Rolling Stonesszal.

Ez a burok volt a hatvanas évek Keleti Zónájának álmokkal teli való világa. „A hatvanas évek azért tűnik számunkra aranykornak, mert a mai korhoz képest az is volt.” – , ha jól emlékezem, Ian McDonald írta így vagy ehhez hasonlóan. Annyi bizonyos, hogy két fajtája létezett a hatvanas éveknek; vasfüggönyön inneni és a túli.

– *Hogyan került látómeződbe az irodalom? Szeretnél olvasni?*

– Olvasni hamar megtanultam, ment is, de halaszthatatlan elfoglaltságaim sokáig nem engedték, hogy a betűk mágiájának áldozzak, olvasásra szenteljem az időmet. A közelünkben lakó ismerősünk lányával olvastattam fel a kötelezően előírt műveket, miközben zavartalanul tevékenykedhettem. A felső tagozat elején aztán rám tört a láz és önállósodtam. Nem volt nehéz, olyan könyvek miatt csá-

bultam el, mint Cervantes *Don Quijote*-ja, vagy *Gulliver utazása Lilliputban* Swiftől, Bürger *Münchhausen bárója*, Tersánszky *Misi Mókusa*, majd nem sokkal később *Kakukk Marcija* és Hašek *Švejkje*. Ezek ott sorakoztak a könyvespolcon és hamarosan követték az ünnepi alkalmakra ajándékba kapott elődei- ket, a hagyományos értelemben vett meséket. Sokkal hamarabb kerültem ezekkel a művekkel kapcsolatba, mint életkorom ezt indokolta volna, de a városi világot is gyorsan és hasonló alapossággal vettem birtokba – jobb híján –, mint az elsőt a messzi

...és húsz évvel később

megismételhetetlenben. Nem kértem, nem fogadtam el tanácsokat, Švejk és kész. A csendes sugalmazásokra nem figyeltem fel, legfeljebb néha kérdezni kényszerültem, de utóbb volt időm mindent a helyére illeszteni.

Apám a kezdetektől, az első szám megjelenésétől járatta a Nagyvilág folyóiratot. Kamaszéveimtől rendszeres olvasója lettem ennek a lapnak, sokat jelentett és sokáig. A remek Olcsó Könyvtár sorozathoz is hozzá- férhettem – *A három testőr* – még nem Afrikában, hanem Dumas módra –, és megannyi klasszikus a feledhető kis létszámú ócskaság között. Aztán

Verne, Cooper, Jack London és Traven. Burroughs *Tarzanjai* és Rejtő *Fehér foltja*, még az Albatros sorozat előtti időkből, és később Fekete István minden elérhető könyve, meg az akkor igen népszerű útleírások, vadásznaplók. Molnár Gábor, Széchenyi Zsigmond, Kittenberger Kálmán és társaik. Hogy a széles látókör minden eleme biztosított legyen, ráadásnak eljutottak hozzám a ponyvairodalom remekei is. Az eredménytelenül tiltott Pesti Hírlap Könyvek mellékleteként megjelent darabok, amelyeket fiókban dugdosva, biztos rejtekhelyeken bújva rejtettem, vihoráztam végig. A Pesti Hírlap kiadványokkal együtt megörökölt kötegni Tolnai Világlapja is egyik ámulatból a másikba tudott ejteni.

Ellenpéldaként megemlíteném Ovecskin *Falusi hétköznapok* című rettenetét. Kellően felháborodtam, amikor ezt érdemeltem kiemelkedő tanulmányi eredményemért és példamutató magatartásomért az említett hatvanas évek küszöbén az általános iskola alsó tagozatából távozóban. A könyvben az első tíz oldalon esett az eső egy szovjet kolhozban. Sosem derült ki számomra, hogy elállt-e valaha is az a nyavalyás égi áldás. De nem ez volt a jellemző. Nem valószínű, hogy véletlenül, de a gondolkodással együttműködni képes művek kerültek mindig a kezembe. Ha nem lettek volna ott a polcokon, akkor talán más-hogyan alakul minden.

– *Az írás mikor jelentkezett, mint lehetséges megnyilvánulási forma, kifejezési mód?*

– Az olvasás mellett az írás is valahogyan az életem természetes velejárója volt mindig. Naplók, ismert mesterek stílusában írt mindenfélét, paródiák. Szerettem ilyenekkel játszani még a szándékaltan

időben. Szórakoztatni az osztálytársakat, otthoniakat. Hálás közönségre leltem, meg hát jó hatással volt rám Karinthy *Így írtok ti* című gyűjteménye. Ez is ott kínálta magát a már említett könyvespolcon. A Kincses Kalendárium is jó hatással volt rám, csak azt abban a másik világban használtam, ha az időjárás felülkekedett rajtam. Persze más játékokkal is ugyanígy voltam, bicikli, foci, horgászat, nem tettem közöttük különbséget. Úgyszólván teljesen normális gyerekeknek számítottam, mindössze mindig mozgásban kellett lennem, mert különben vacakul éreztem magamat. Sajnáltam az alvásra fordított időt, igyekeztem gyorsan, sokat aludni, aztán nézzük csak, hogyan is állunk! Utak a Gerecsében, Vértesben, akkor még fegyvertelenül lehetett kirándulni magányosan is.

Tehát nem arról van szó, hogy már a világom teremtése óta írtam, író akartam lenni. Fenét. Mindent szerettem volna és persze azon nyomban, és mindenben az első helyen is álltam nagy ábrándjaimban. John Fante *Kérdezd az út porát* című nemrég olvasott könyvében nagy pontossággal jeleníti meg a fantáziálásnak ezt a fajta, szerintem mindenki által megélt, öngerjesztő mechanizmusát.

1966-ban megjelent Kassák Lajos *Egy ember élete* című regénye, elol-

vastam és attól kezdve már teljes határozottsággal író akartam lenni. Költő, képzőművész, tudatos alkotó, aki mesterségét magas fokon műveli. Csakhogy ugyanebben az évben adták ki az *Üvöltés* antológiát is a *Modern Könyvtár* sorozatban, és hadd ne soroljam az azóta kultikussá lett, olykor egymással teljesen ellentétes mintákat felmutató műveket, szerzőket, akik és amelyek arra sarkalltak, hogy én is formát adjak annak a mindenségnek, amelyeknek magamat gondoltam. Az *Üvöltés*, meg a hatására visszamenőleg megismert Fitzgerald, Lowry és mások pedig az érzelmi és egyéb összetevők alkotta vulkánkitörésnek adtak tápot. Nagy mennyiségű példa bukkant fel a látómezőmben, nem lehetett választani, de nem is kellett. Nyitva állt minden, és még nem volt mire szerénynek lenned, indulhattál bármerre. Feltéve, ha nem mérlegeltél gazdasági, érvényesülési szempontokat, és csak a létrehozás varázsa érdekelt. „Nem kifizetődő naivság; de újra se csinálnám másképp”, ahogyan Mészöly Miklós mondja. Úgy is lett, még a saját fejem után sem voltam hajlandó olykor menni, olyasformán éltem, működtem, ahogyan Wharton írja valahol nagyjából így: *harmincéves koromban én voltam a legdühöttebb állat a földön, olyan súlyos eset, hogy még aludni is féltem a társaságomban.*

És persze egyre másra bukkantak elő az egész addigi kultúrát megváltoztató művészeti áramlatok, a példa nélküli új technikai lehetőségek, a Beatles szellemi és lelki teljesítményét követő brit invázió és járuléka egészen 1967-ig, amelyek az egész civilizációt – azaz, ahol már volt villany –, megváltoztatták. Ezek nem annyira zenei értelemben (úgy is), hanem életforma, életfelfogás,

„a második kettő már egy megállás nélkül üzemelő vidámpark”

szellemi tágasság tekintetében jelentettek izgalmat, újdonságot. Meglehet, fordítva igaz mindez, a kor állapotának logikus következménye a Beatles és a körötte 1962-től 1967-ig önmagát nagyrészt megvédeni képes korszak, de ez nem lényeges, a bekövetkező változások a lényegesek. A Beatles ebben a konstellációban jelképesen értendő. Aki mindezeknek az irodalomra, művészetekre gyakorolt hatását megkérdőjelezi, nem ebben a világban él. De még csak nem is a másikban. Tehát volt miből felépíteni a védelmi burkot a Kádár-medencében.

– *Ez is hozzájárult személyiséged alakulásához. A középiskolás évek általában mindenki számára kellőképpen meghatározók.*

– Igen, nem voltam ez alól kivétel én sem. Ezekben az években hozott össze a sors Tamkó Sirató Károllyal Székesfehérvárott. Jó emlékezetű Csukly Alajos a sors képviselőjében – egyébként műfordító, irodalmár, a színészmesterséget is próbált irodalmi színpad vezető – ismertetett meg velem. Az akkor frissen megjelent *A Vízöntő kor hajnalán* című kötetéből olvasott fel Tamkó valamelyik környékbeli könyvtárban, ahová elkísértük. És ettől kezdve Csukly Lojzi ellentmondást nem tűrő utasítására irodalmi színpadunk szereplései idején nekem is kötelező volt felolvasnom csekély verskészletemből válogatva. De megéreztem a felolvasás varázslatát, izgalmát, és nagyon hosszú ideig ez lett a valóban hatékony publikációs formám.

A nyomtatott megjelenés nehézkes és lassú volt egy kezdő számára, ki ne emlékezne erre az akkoriak közül? És arra, hogy fiatal költő lehetnél negyven évesen. A szerkesztők hol indokolt, hol indokolatlan félelme a retorzióktól eléggé visszafogta a publikációt, ha az említett kategóriába soroltak. Így aztán útra keltem, sok helyen jártam, járok még ma is felolvasni, persze már különféle elemekkel

dúsítva az eredeti változatot. A páncélozott versek ma már jobbra csak dekorációs szerepet töltenek be, hangminták és képkíséret, olykor élő zene társul ezekhez az előadásokhoz.

– *Egyik kötetedben olvasható ez a páncélozott versek kifejezés. Mit takar valójában?*

– Az elsődleges jelentése nem egyéb, mint a kézirataim védelme magamtól. Az estek anyagát egy telexgép-papírtekercs alapra felragasztottam, összetekertem, és egy teniszlabda tartó dobozba rakva tudtam szállítani. Akár kötetnyi terjedelem is jól megfért ebben a biztonságot jelentő páncélzatban. Nem hullottak szét a kéziratlapok, nem dőlt rá ivólé, ha az esteket követően asztaltársaságá alakult a közönség és az alkotó. Díszletként szoktam körbeagatni a környezetemet ezekkel a spulnikkal mostanság.

– *Tamkó Siratóval továbbra is megmaradt a kapcsolatod?*

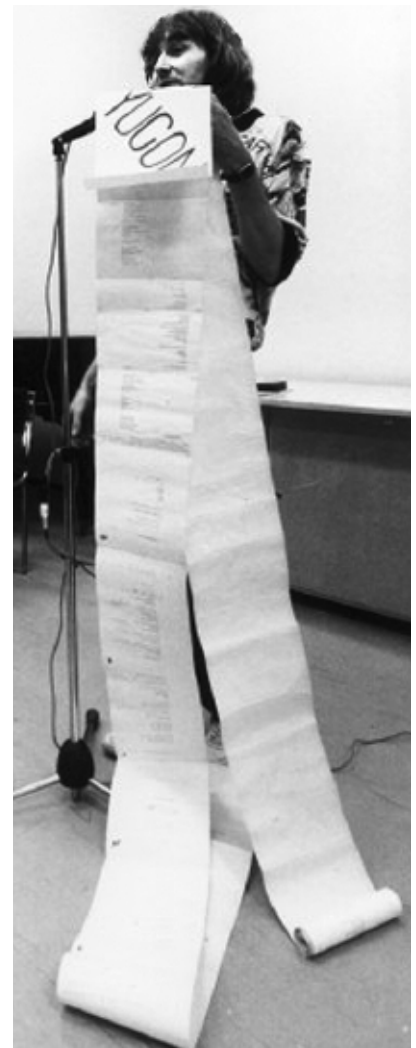
– Igen. Tetszettek neki akkori kamasz-anarchista nézeteim, írásaim – ellentétben a Városi Kappantartó, avagy PB akkor velünk utazó káderével –, és a megismerkedést követően levélben, majd személyesen is akadt mondanivalónk egymás számára. Meghívott az otthonába, avantgard korszakom körformára igazított költeményét felvette nagybecsű versgyűjteményébe. Végtelenül büszke voltam erre, azt hiszem, akkor tanultam meg vizen járni. Rendszeresen leveleztünk.

Sokat jelentett a kamasz elvekre épített, teljesen egészséges lelkiületadó életfelfogása, amúgy is ez volt jelen mindenhol a levegőben. Persze csak ott, ahol már kiszellőztettek. *A ne fogadd el a játékszabályokat, hanem készítsd te őket* mintát ebből az időből származtatom, a *tanulj meg várakozni-t* meg az esztendőktől, amelyeket ennek szellemében töltöttem el ebben a világban.

– *Középiskola után maradtál Székesfehérvárott? A Videoton akkor*

nagy cég volt, nagy távlatokkal egy olyan végzettségű ember számára, mint te voltál. Vagy képezted magadat tovább?

– Hatvankilencben, az érettségi után visszaköltöztem Tatabányára, dolgozni kezdtem, de nem a szakmámban. Valaki másnak a szakmájában, de ekkor már meg sem fordult a fejemben, hogy hivatásként tekintsek egy ipari üzemben eltöltött sikeres életre. Vetődtem erre és arra, de a cél mindig csak a létezés anyagi körülményeinek biztosítása volt. Elébelem állt az irodalom és megkérdezte, hogy mit szeretnék. *John Berryman* szavaival kérdezte meg, hogy betörni, vagy cselengeni szeretnék-e abba a világba? Én egyiket sem választottam. Csupán megírni szerettem volna mindazt, amit rajtam kívül más nem tudott. Írni

Akár kötetnyi terjedelem is

szerettem volna elsősorban, és most sem gondolom ezt másként. Igyekszem örömet lelni abban, hogy képességeim legjavát adva művelem mesterségemet. Ez utóbbi mondat második felét pedig azt hiszem szó szerint idéztem a gépházból.

– *Az első publikációkra biztosan emlékszel...*

– Nem egészen úgy, mint az első szerelemre. Versekkal, prózákkal jelentem meg a helyi napilapban, majd az Új Forrás első évfolyamában, 1969-ben láttak napvilágot a kezdeti próbálkozásaim. Remélem, soha senki nem keresi őket elő. A ma is elfogadható művek a Ladányi Mihály adta Faludi Ádám névvel azt hiszem, ezerkilencszázhetvenötben jöttek ugyanitt, aztán antológiákban, megyei folyóiratokban és más fórumokon a következők. Az Új Symposion is közölt nem sokkal a Forrás bemutatása után. Ladányi kérdezte is, hogy nem jöttek, nem kopogtattak-e még az ajtómon? Mondtam neki, hogy nem. Meg hát Sziveri János a mellettem lévő oldalon – úgy véltem megér egy kis macerát, ha lesz, ha nem lesz kip-kop. Lett párszor, de nem emiatt.

Korábban egyébként jártam a ma már nem létező Jugoszláviában. 1973-ban meghívtak a Fialat Költők Fesztiváljára, Verbászra. Azok a költemények – pályázatról van szó – azonban olyanok voltak már, amelyeket lehet vállalni ma is.

Aztán jött az első könyv a Móra Kiadónál *Szögletes virág* címmel 1988-ban. Hosszú utakat járt be a kézirat, mire könyv lett belőle, de ezekre a hányódásokra, hányattatásokra talán még emlékszel is, hiszen bábáskodtál a világrajövetelnél. Bele-dobtam a Grand Canyonba a rózsaszirmot, aztán vártam, milyen visszhangot ad.

– *Értelmezhető ez az észrevétel kritika hiányaként is?*

– Nem. Nincs okom a panaszra, legfeljebb volt, de az is inkább amiatt,

hogy korábban nagyobb jelentőséget tulajdonítottam a publicitásnak. Voltam ugyan elégszer elszenvetője a hülyeség töröl szaporításának, de az *álhíresülés* nem csak engem érint, egy téves hír továbbrongálása bevett módszer. Az igénytelenség és a tájékozatlanság az oka, ennek mértéke azonban ámulatba ejtett, amikor szembe-sültem vele. Íróhoz méltatlannak találtam. *Semmi sem valódi*. Nyugodtan kiakaszthatod valami valódira, ha találsz még valahol valami valódit.

Egyik rólam készült, a komoly tudományosság látszattát keltő elemzés ékes példája volt ennek. Ha előállítható lenne laboratóriumi-milag az az író, aki ebben az írásban *megképződik* az olvasó előtt, hát még egy tözsde-handlénál is viccesebb lenne, annyi bizonyos. Ez az elemző filosz

pedig semmi egyebet nem tett, mint következetesen használta tanult ismereteit, és talált információit. Mindössze a kiinduló pontot nem ellenőrizte, amelyik felületesen ítélt és hamis állításokat tartalmazott. Nem mindegy: Ülő Bika, vagy Szülő Bika.

– *Mennyiben változott a helyzet a te kezdő korodhoz képest? Felmerülhet, érzékelhető a hétköznapi változásokhoz viszonyítva az irodalom átalakulása? Gondolok itt az úgynevezett irodalmi életre.*

– Amelyik hol létezik, hol meg nem. Azt tapasztalom, hogy azok a szerzők, akik már ebbe a *harácskőztársasági, vakkapitalista* világba ér-

keztek, ebben nőttek fel, de még közvetlen elődeik vagy az Európa szerencsésebb oldalán születettek is, olyan méretű információ-viharba kerültek, amelyikből nem lehet kikeveredni, csak igen nagy szándékkal. A navigációhoz nincsenek szilárd pontok, így aztán magával a viharral kénytelenek foglalkozni, miközben újra feltalálják a kereket, a tengelyt, vagy a mentőcsónakot, teljesen mindegy. *Melyiket iszod; a hullámot vagy a vizet?*

Ebben a helyzetben természetes és érthető álláspont, hogy a létezésüket-létezésünket megelőző időkre semmi szükség. A jelen értelmezhető és használható nélkülük is; „*értelmetlen, tökéletes és biztonságos*”. Van elég nyomógomb már mindegyiknél, hogy hozzájuthassunk ahhoz, amihez csak szeretnénk. Tizenöt percig bárki lehet világhírű, írunk az írásról, aztán csapunk körötte vala-

mi hatásos lármát. Az úgynevezett műveltségi irodalom nem is igényli a kézzelfoghatót, épp ezért szövegparafrázisokkal és a lebegéssel jól elvan. Nekem ez nem sokat jelent, az irodalom kifejezésen egészen mást értek. Gyanús a fájdalom nélküli szépség, a'la Baudelaire. Így aztán egyáltalán nem bánom azt a sok kal-lódásnak látszó utat életek és munkahelyek között, amiben részesítettem magamat. Meg közben másokat is. De legalább tudom, hogy a tehén nem kék, mi fán terem a gyümölcs, és a szerszámoknak melyik a nyele és mit lehet velük művelni. Habár egy olyan világban, amelyikben

Alagsori műveletek – belső borító

képes azon gondolkodni valaki, hogy a háziállat kifejezés sértő a háziállatra nézve, és ezért nevezzük másképpen, lehet hogy anakronisztikus mindaz, ami számomra érték.

Szóval én inkább az olyan írókat, költőket kedvelem, akik azért írnak, hogy elmesélhessék az életüket, vagy az életeket. Például Garcia Marquez, Hrabal Úr, Mrožek, Vonnegut, Pelevin, a nemrég idézett Bukowski, és még sokan mások. És a lenyűgöző magyar költők, prózairók az elmúlt századokból, az elmúlt évtizedekből. Honi kortársakat nem említenék, mindössze csak annyit, hogy élőként az élők élén nálam Hajnóczy Péter állt, ez talán tájolásnak megteszi. A tízes skálámon mindig akad betöltetlen hely, de valószínű, ez így is van rendjén. Tíz hely íróknak, tíz hely költőknek, azt hiszem, a Richter-skálán sincs több osztás. Helyezettjeim, akiket jó olvasni, jó várni a műveikre, nem feltétlenül találhatók az utca napsütötte oldalán, inkább az árnyékosban, de ez nem minősíti műveiket. A tízen túliak társasága pedig a többieket jelenti.

– *Magadat hová sorolod?*

– A betyárok közé. Én vagyok a magyar néger, ahogyan írta rólam egy kritikusom. Egy mélyrepülőgép. Amennyire lehet, független, igazából házon belül lődörgő törvényen kívüli. De ezt csak magamnak vallom be.

– *Elég sok kulturális esemény, művészet-szervező, szerkesztői munka, és egészen egyedi formák honosítási kísérlete kapcsolható a nevedhez.*

– Az, hogy időről időre megkísérreltem az alkotói munka mellett a szűkebb és tágabb környezetemben élő alkotókért is tenni valamit, természetes következménye volt kezdetben Kassák hatásának. Meg olyan légkörben töltöttem harmadik hét esztendőmet, amelyik együttműködni képes szellemi közösségekben látta a világ jövőjét. Ez is erősen hozzájárult a gondolkodásom alakulásához. Nem a hippi világ-

szemlélet tagadhatatlan befolyása hozta a nyitottabb elképzeléseket. Ez a nézetrendszer egyébként is terjedésével egyenes arányban pusztult, tömegessé válása még jámbor utópiáját sem kímélte.

X-Klub pezsgótabletta (1971)

Eszmeiségének hatása azonban hasonló lehetett, mint amikor egy sötét helyiségben egyetlen pillanatra felvillan, majd megszűnik a fény. Az elméd megőrzi a látottakat, ha ismét sötét lesz, akkor is eltalálsz a bútorok között valahová. Mondjuk a kijárat ajtóhoz. Helyesnek éreztem gondolkodásom irányát, és ebbe belefért a közösség. Csoportosulás ott, ahol lehet, és ott is, ahol nem. Ott különösen, ahol nem, mert az kemény dolognak látszott. Hát amíg se a hajtó, se a hajtott szerepe nem ismert előttem, addig tetszik a hősiesség.

Legelőbb 1969-ben a lakásunktól gyalogosan öt perc távolságra lévő kultúrotthonban kezdtem mozgolódni. Jó társaság volt, egyszerűen beszéltem, ők meg ott marasztaltak. Így jött létre az X-Klub. A város ifjú génuszainak olvasztótégelye és megnyilvánulási porondja. Négy ma is elismert és élő művésze maradt meg ennek a csekély létszámú cso-

portosulásnak, amelyik 1970-ben a Gépszínháznak nevezett produkciójával az FMK-ban is megfordult. Igazán komoly pezsgést hozott az akkori – ma már nyugodtan kijelenthető – művészeti langyosba Tatabányán. Hamarosan osztódással szaporodott ez a kis csoport, a radikálisabb kivonulók Radics Béla és a *Tűzkerék* zenéjével ülték körül az asztalt, a maradók pedig a Scampolo táborában vertek sátrat. Ezek a zenekarok játszottak akkor Tatabányán. Aztán a házasságok szétszóratták a népet. Én is elkerültem a városból ugyanezen ok miatt. Amikor visszaköltöztem, merthogy az otthontűrő képességem mindig hagyott kívánni valókat maga után, már nem csak az emlékünket, de a helyünket is behintették sóval. Igyekezni kellett, nehogy újra összehajoljon négy-öt magyar, és veszélyeztesse a nyugalmat. X volt, lett aztán Y is. A Dinnyéséssel közösen létrehozott és működtetett zenei-képzőművészeti-irodalmi együttműködést jelöltük így ipszilonnal.

Újabb és újabb házasságok jöttek és múltak, a saját hétköznapjaimat hozzám méreteztem, ez pedig nem bizonyult közösen is élhetőnek, csak hosszabb-rövidebb ideig. Maradandó csodák és sérülések kísérték. A sérülések elmúltak, a csodáknak pedig ma is örülhetek. Egy lányom, három fiam gondoskodik a csodák gyarapodásáról. Így aztán valahogyan rendjén valónak és működőnek ítélve a mostani helyzetet, vissza is merek tekinteni elhagyott világaimra. Ennyit a magántörténelemtől.

Tatabánya szellemi légfrissítéséhez visszatérve pedig csak a legutóbbi, a Szél-Jegyzet írotáborát említeném. Most a pályázati és egyéb támogatások elillanásával szünetelni kénytelen, de öt esztendeig működött nyaranta a határtalan magyar irodalom jegyében. A stílszerű környezetben – egy hajdani szénbányászati akna területén (a múzeum szabadtéri skanzen-

jében) – tartott összejöveteleken találkozhattak először személyesen a határok másik oldalán élő szerzők és a szerkesztőségek. AB-art Kiadó, Előretolt Helyőrség, az Irodalom Visszavág, Magyar Műhely, Véletlen Balett, Árgus, a Magyar Napló – hirtelen nem jut eszembe több lap – szerkesztősége és szerzői mutatkoztak be. Járt itt Oravecz Imre, Balogh Robert, vagy a klézsei Duma András Moldvából, Sipos Mihály a Muzsikás zenekarból és valóban sokan mások.

Ugyanekkor, az év többi hónapjában egy Kulturális Konzulátus nevű fórumot működtettünk néhány elszánt barát közreműködésével heti rendszerességgel. A kiállítással (Instant Galéria) egybekötött estek kedveltek és látogatottak voltak, megfordult itt vendégként Mészöly Miklós és Polcz Alain is. Fantom Kiadó néven (engedve Dadabánya szellemének) kiadót hoztunk létre, de a Tatai Könyvnapok (az Ünnepi Könyvhét helyi megfelelője volt) megrendezését is megpróbáltuk. Ment a dolog, folytatható is lett

volna, ha van kívül és miből. A Gál István Kollégium nevű tréfánkra – amit teljesen komolyan vettek, holott az egyesület-alapítás paródiája volt –, vagy az Esztrád-alsó néven megtartott grandiózus performanszra és rokonaira, a Szelim Konferenciákra a barlangban, és a város egyetlen kiállító termének, a Kortárs Galériának a megnyitására sokan emlékeznek. És középút nélkül csak pozitívan és csak negatívan, mert vagy szerette valaki az ilyesmit, vagy irtózott tőle. Ám az emlékezésen kívül nem igazán kísérelt meg mást senki. Sajnálom, hogy nem láttak legalább gazdasági lehetőséget – ha már kulturálisat nem tudtak látni – a működésünkben, sajnálom azt is, hogy tehetségtelenek voltunk portékánk értékeinek elismertetésében és a pénzcsinálásban. A többi igen jól működött, nincs mit szégyenkezni.

– *Visszatekintve, és előre nézve egyaránt adódik a kérdés; milyen az irodalmi közérzeted?*

– Megjelentek könyveim, és mindazok a művek elkészültek, amelyeket

a korai kalandozások miatt halogattam. Tagja voltam szerkesztőségeknek, nem kell szabadkoznom díjak miatt. Megírtam a *Visszajátszást*, ezt a huszadik századi kaleidoszkópot 1999 végén. (Az *Átokföldje*, *Transz-szibériai Express*, *Húsvét New Yorkban* és a többi hasonló szándékú előd után megkísérelve az egészet, a teljes kört megidézni, hiszen a történelem további szövedékét én ismerhettem, legkevesebb ennyivel volt több az esélyem.) Egyszer bizonyára eljut a *Visszajátszás* oda, ahová érdemei alapján jutnia kell. Úgyhogy adósságaim magammal szemben nincsenek, nem lettem hűtlen ahhoz a kölyökhöz, aki ezt az életet álmodta nekem.

Se becsellengeni, se betörni az irodalomba, hát nem ártott néha a figyelemztetése. Nem engedte, hogy feledékeny legyek, nem is lettem, nem is leszek az. Ha arra gondolok, hogy mit vesztettem, mit nyertem, tehát az egész pályán töltött időre, akkor minden rendben. Semmi nem változott; káromkodok vagy fütyörészek.

Mezey Katalin

Fiúk, lányok, asszonyok – Balázs fiam és övéi igazoltan távol. Hatvanas éveim első napja 2011 első napjaiban